

SISÄLTÖ

1.	JOHDANTO	2
	Suunnitelmasta vastaavat tahot	2
	Kansalaisopistoja koskevaa keskeistä laki-, säädös- ja sopimusviitekehystä	4
2.	MUONION KANSALAIPOISTON TASA-ARVO JA YHDENVERTAISUUSTYÖ	5
	2.1 Strategia ja arvot	5
	2.2 Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön tavoitteet yleisellä tasolla.....	7
3.	TASA-ARVOINEN JA YHDENVERTAINEN MUONION KANSALAIPOISTO	8
	3.1 Opiskelu kansalaisopistossa	8
	3.2 Ohjaus kansalaisopistossa	9
	3.3 Opiskeluhyvinvointi	10
	3.4 Moninaisuus voimavarana	11
	3.5 Miten moninaisuutta edistetään?	12
	3.6 Esteettömyyden ja saavutettavuuden edistäminen	14
4.	TOIMINTAMALLI KOHDATTAESSA SYRJINTÄÄ TAI EPÄASIAALLISTA KOHTELUA	16
	4.1 Ristiriitatilanteiden kohtaaminen opistoissa	16
	4.2 Muonion kansalaisopiston toimintamalli ristiriitatilanteiden selvittämiseen	16
	4.2.1 Opettajan ja opiskelijan välillä tapahtuvien ristiriitojen ehkäisy ja selvittämisen toimintamalli 18	
	4.2.2 Opiskelijoiden välillä tapahtuvien ristiriitojen ehkäisy ja selvittämisen toimintamalli	20
5.	TASA-ARVOINEN JA YHDENVERTAINEN KANSALAIPOISTO.....	22
	5.1 Opistojen yhteiset tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön toimenpiteet kaudelle 2025–2027.....	22
	5.2 Muonion kansalaisopiston tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön tavoitteet kaudelle 2025–2027 ...	22
6.	TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSTYÖN JATKUVUUS.....	23
7.	MUONION KANSALAIPOISTON OHJEISTUKSET	24

LIITTEET 1-2

Kuvitus: Juho Nevalainen

1. JOHDANTO

Suomessa tasa-arvolla tarkoitetaan erityisesti sukupuolten välistä tasa-arvoa ja tasa-arvolaki edellyttää muun muassa, että miehille ja naisille järjestetään samanlaiset mahdollisuudet opiskella. Yhdenvertaisuus puolestaan tarkoittaa, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta esimerkiksi heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, ihonväristään, kielestään, uskonnostaan, vammaisuudestaan tai seksuaalisesta suuntautumisestaan. Yhdenvertaisuus on perusoikeus, joka on kirjattu Suomen perustuslakiin.

Opetushallitus selvitti vuonna 2023 tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun tilaa vapaan sivistystyön oppilaitoksissa, joita ovat kansalaisopistot, kansanopistot, kesäyliopistot, liikunnan koulutuskeskukset ja opintokeskukset.

Kyselyillä selvitettiin oppilaitosten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun prosessia, suunnitelmien sisältöä, henkilöstön ja opiskelijoiden osallistumista sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun kehittämistarpeita ja vaikutuksia oppilaitosten toimintaan. Noin 30 %:lla vastanneista opistoista ei ollut oppilaitoksen toimintaa koskevaa tasa-arvo- ja/tai yhdenvertaisuussuunnitelmaa ja vähimmäisvaatimukset toteutuvat vapaan sivistystyön oppilaitoksissa varsin vaihtelevasti. Yksistään oppilaitoksen ylläpitäjän tai oppilaitoksen johdon laatimat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat eivät ole tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien mukaisia. Nykyisen lain mukaan suunnitelman laadinnassa tulee olla henkilökunnan ja opiskelijoiden edustus.

Suunnitelmasta vastaavat tahot

Tämä tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma on tehty Opetushallituksen rahoittamalla Yhdessä! Vapaan sivistystyön laatu- ja kehittämisavustus 2023 -hankkeen aikana. Hankkeessa oli mukana 11 Lapin kansalaisopistoa (Inarin, Kemijärven, Kolarin, Muonion, Posion, Ranuan, Rovaniemen, Sallan ja Tornion kansalaisopistot sekä Meän Opisto ja Revontuli-Opisto). Hanketta koordinoi Tornion kansalaisopisto.

Hankesuunnitelman mukaisesti syksyllä 2024 Tornion, Kemijärven ja Rovaniemen kansalaisopistot sekä Revontuli-Opisto valmistelivat tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelman yhteisen ja yleisen osan ja keväällä 2025 jokaisessa hankeopistossa kirjattiin opistokohtaiset ja konkreettiset suunnitelmat tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden mahdollistamiseksi (tavoitteet) ja toteutumiseksi (toiminta).

Opistojen välinen yhteistyö oli merkityksellistä ja hyvää. Hankkeen ohjausryhmän kokouksissa käytyjen keskustelujen aikana saatiin kokonaiskuva kunkin opiston nykytilasta ja huomattiin, että opistoissa elettiin tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kanssa hyvin pitkälti samojen haasteiden parissa, mutta myös opistokohtaisia eroja löytyi. Yhteistyön avulla pyrittiin kehittämään nykyisiä ei-toimivia käytäntöjä ja saatiin

myös vinkkejä opistojen hyvin toimivista käytänteistä. Tietojen ja kokemusten vaihtaminen oli tärkeä osa toimivaa yhteistyötä. Yhdessä ideoitiin myös erilaisia innovatiivisia tulevaisuuden ratkaisuja.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitteluelvoitteen tarkoituksena on ohjata oppilaitoksissa tehtävää työtä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja saada aikaa konkreettisia muutoksia oppilaitoksen toiminnassa. Hankkeessa mukana olevat opistot ovat sitoutuneet pitämään suunnitelmat ajan tasalla seuraamalla tuloksia ja päivittämällä suunnitelmia säännöllisesti vuosittain. Seuranta ja päivittämistä tehdään jatkossakin yhteistyössä Lapin kansalaisopistojen välillä sekä opistojen henkilöstön ja opiskelijoiden kanssa.

Avaamme tässä Muonion kansalaisopiston opiskelijoiden, sidosryhmien, kuntalaisten osallistamista suvaitsevaisuus- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatimiseen sekä sidosryhmäkyselyiden toteutumista. Keväällä 2024 keskusteltiin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmasta ja näiden teemojen toteutumisesta Muonion kansalaisopistossa opettajien kevätkokouksessa. Kokouksessa todettiin yhdenvertaisuuden koskettavan niin opettajien kuin opiskelijoiden toimintaa. Tilojen osalta korostui esteettömyyden sekä saavutettavuuden tärkeys. Opistoamme haastaa pitkät välimatkat kuntakeskukseen. Kunnan sivukylät ovat pieniä, osa kylistä sijaitsee kaukana keskustasta ja joukkoliikenne lähes olematonta. Sivukylillä järjestettävien kurssien tilat eivät ole välttämättä esteettömiä ja ne voivat olla muutenkin huonokuntoisia. Kokouksessa nousi esille myös se, että opiston kurssien avoimuuteen on panostettu ja kurssit ovat kaikille avoimia riippumatta opiskelijan asuinpaikasta.

Kokouksessa käytiin läpi Muonion kansalaisopiston toimintamallia tilanteissa, joissa esiintyy epäasiallista kohtelua. Toimintamallimme näissä ongelmatilanteissa on, että ensisijaisesti kurssin vastaavan opettajan täytyy puuttua epäkohtiin ja tuoda ne esille opiston hallinnolle. Kiusaamisen osalta on nollatoleranssi voimassa niin aikuisten, kuin alaikäisten kanssa. Opettajan velvollisuus on ilmoittaa huoltajille välittömästi, jos hän havaitsee kiusaamista, syrjintää tai muuta epäasiallista käytöstä.

Kuntalaisia osallistettiin Muonion kansalaisopiston tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatimiseen myös keskustelemalla suunnitelmasta kirjasto- ja kulttuuripalveluiden asiakasraadissa huhtikuussa 2025. Asiakasraadin kanssa nostettiin esille mm. kansalaisopiston arvot. Opettajien kokouksen ja asiakasraadin lisäksi Muonion kansalaisopisto osallisti opiskelijoita lähettämällä heille kyselyn, liittyen suunnitelman keskeisiin kohtiin. Kysely toteutettiin keväällä 2025. Opiskelijoiden lisäksi kansalaisopisto otti suunnitteluun mukaan opiston opettajat pyytämällä opettajia lukemaan suunnitelman läpi ja antamalla kommentteja siihen liittyen. Saimme mukaan niin opettajia kuin opiskelijoitakin. Yhteensä 18 Muonion kansalaisopiston opiskelijaa kommentoi suunnitelmaan liittyviä tärkeitä kohtia ja kolme opettajaa luki suunnitelman läpi antaen omat tärkeät huomionsa suunnitelmasta.

Kansalaisopistoja koskevaa keskeistä laki-, säädös- ja sopimusviitekehystä

Suomen perustuslaki 11.6.1999/ 731

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014

Laki vapaasta sivistystyöstä 632/1998

Asetus vapaasta sivistystyöstä 6.11.1998/805

Laki taiteen perusopetuksesta 21.8.1998/633

Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 14.12.1998/986

Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 306/2019

Laki valtion ja yksityisen järjestämän koulutuksen hallinnosta 21.8.1998/634

Hallintolaki 6.6.2003/434

Tietosuojalaki 1050/2018

Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 13.8.2004/759

Yksityisen opetusalan työehtosopimus (Sivistysala ry) Kunta-alan opetushenkilöstön virka- ja työehtosopimus OVTES (KT)

Kts. LIITE 1

2. MUONION KANSALAIPOISTON TASA-ARVO JA YHDENVERTAISUUSTYÖ

2.1 Strategia ja arvot

Muonion kansalaisopiston tavoitteena on kuntastrategian mukaisesti luoda kuntalaisille onnellinen arki takaamalla yhdenvertaisen oikeuden elinikäiseen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Sivistyspalvelut yhdessä muiden palvelualueiden kanssa luo viihtyisää, turvallista ja terveellistä elinympäristöä kuntalaisille.

Kansalaisopisto tarjoaa mahdollisuuksia oppia ja harrastaa ja siten parantaa elämänlaatua ja hyvinvointia. Kansalaisopisto omalta osaltaan luo onnellista arkea ja kiinnittää huomioita syrjinnän vastaiseen työhön sekä yhdenvertaisuuteen. Muoniolaiset ovat monipuolisia oppijoita, joten kurssitarjonta vastaa monipuolisiin kiinnostuksien kohteisiin sekä tarpeisiin. Opintokokonaisuuksia suunnitellaan tavoitteellisesti ja kuntalaisten palautteen pohjalta. Palautetta kerätään säännöllisesti vuosittain palautelomakkeen avulla sekä kuntalaisten asiakasraadissa. Opiston tarjonta on myös riippuvainen paikallisista ja lähialueiden osaajista, joita kartoitetaan aktiivisesti. Kokeilemme uusia kursseja ja osallistamme kuntalaisia palveluiden suunnitteluun asiakasraadissa. Muonion kansalaisopistossa luonnon rooli ja luontokasvatus on tärkeä osa opetusta ja kurssitarjontaa. Muonion kansalaisopisto pyrkii luontoaiheisten kurssien tarjonnan kehittämiseen ja lisäämiseen sekä järjestämään yhä enemmän kursseja luonnossa. Pyrimme takaamaan palvelut myös sivukylissä asuville ihmisille ja huomioimaan vuosittain, että kursseja on tarjolla myös ympäristökylissä. Muonion kansalaisopisto pyrkii ottamaan huomioon luonnon monimuotoisuuden ja kestävän kehityksen periaatteet osana opetusta. Kehitämme myös etäopiskelun mahdollisuuksia ja pyrimme järjestämään kursseja myös verkko-opintoina.

Kuntalaiset määrittivät Muonion kansalaisopiston arvoiksi mm. seuraavanlaisia arvoja. Kaikille avoin ja tasavertainen oppimisympäristö, yhteisöllisyys ja innovatiivisuus. Muonion kansalaisopisto on ihmiskeskeinen, palvelualtis ja luonnonläheinen. Kansalaisopisto on tavoitettava, monipuolinen, muuntautuva, paikallinen ja kehittyvä. Perinnetaidot ja käsityöt nousivat myös vahvasti esille vastauksissa.

Nykytilan kartoitus tiiviisti

- Keväällä 2025 tehty kysely: opettajat, opiskelijat sekä alaikäisten opiskelijoiden huoltajat
- Kyselyllä saatujen tulosten läpikäynti
- Asiakasraadissa tapaaminen

Muonion kansalaisopisto toteutti keväällä 2025 Yhdessä-hankkeen kyselyn kaikille opiskelijoilleen ja vastauksia tuli kattavasti suhteessa opiston kokoon. Kyselyn lisäksi pyysimme kuntalaisia / opiston opiskelijoita vastaamaan vielä yhdenvertaisuussuunnitelmaan koskeviin tarkennettuihin kysymyksiin ja saimme hyvin vastauksia myös niihin. Alla on listattu kootusti molemmista kyselyistä saatuja vastauksia.

Monet vastaajat kokivat, että Muonion kansalaisopistossa kaikkia kohdellaan saman arvoisesti taustasta riippumatta. Useat vastaajat kokivat, että kaikki ovat tervetulleita kursseille. Lähes kaikki vastaajat kokivat opiston ilmapiirin turvalliseksi. Vastausten perusteella opiston viestinnässä voisi olla hieman parannettavaa. Osa vastaajista koki myös, että esteettömyys ei toteudu kaikilta osin opistossamme, eivätkä tilat ole välttämättä soveltuvia kaikille. Osasta vastauksia ilmeni myös, ettei opiston asiakaspalvelussa oteta kaikkia huomioon yhdenvertaisesti ja että kurssilaisten on vaikeaa vaikuttaa opiston kehittämiseen. Pääasiassa palaute oli kuitenkin hyvin myönteistä ja positiivista, ja kuntalaiset kokivat myös voivansa vaikuttaa opiston tarjonnan kehittämiseen tarpeeksi kattavalla palautteiden keruulla ja kurssitoiveiden kysymisellä kuntalaisilta.

Kysymyksessä keneen ottaa yhteyttä, jos kohtaan opistossa syrjivää tai epäasiallista käyttäytymistä oli hajontaa ja kaikki eivät tienneet keneen ottaa yhteyttä syrjintätilanteissa. Useilta vastaajilta tuli kuitenkin saman tyylinen vastaus ongelmatilanteiden hoitoon, kuten että opettajan on hyvä käydä heti keskustelu ko. henkilöiden kanssa ja keskustella myös muiden kurssilaisten kanssa tilanteesta. Kansalaisopistolta ja rehtorilta toivottiin ohjeistusta siitä, miten opettaja puuttuu tilanteisiin. Kurssin alussa on hyvä kirjata kurssisäännöt ylös ja käydä ne aina kurssin alussa läpi.

Kuntalaisten asiakasraadissa nousi esiin seuraavanlaisia ajatuksia opiston yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyen: julkisen liikenteen puute voi aiheuttaa epätasa-arvoa ja kurssitarjonta ei ole niin kattava, kuin isommilla paikkakunnilla. Raatilaiset pohtivat myös kurssimaksuja, jotka ovat nyt edulliset, mutta voivat nousta, jos siirrytään Revontuliopistoon tai kunta päättää nostaa hintoja. Tilakysymykset ja päällekkäisvaraukset ovat välillä puhututtaneet Muoniossa. Esille nousi Kyläpirtin käyttö kansalaisopiston tilana, joka vaikeuttaa yhdistysten mahdollisuuksia kokoontua ilta-aikoina. Tiloja on kunnassa yksinkertaisesti liian vähän. Kuntaan toivotaan myös avointa harrastusryhmien toimitilaa. Kuntalaiset toivovat myös nykyistä enemmän vähävaraisille edullista kurssitoimintaa, mikä todennäköisesti tulee olemaan jatkossa yhä isompi tarve peruselämän kallistuessa jatkuvasti. Tähän tarpeeseen opistojen tulisi voida vastata.

Lisäksi pyysimme opettajiamme lukemaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman pohjan läpi ja kommentoimaan sitä. Saimme vastauksia kolmelta opettajalta ja osalta tuli erittäin hyviä huomioita koskien tasa-arvoon liittyviä seikkoja, kuten muunsukupuolisuutta, koti-isiä -ja äitejä / kotivanhempia. Opettajilta tuli myös ehdotus, että kansalaisopiston opinto-ohjelmaan voisi merkata jonkinlaisella merkillä kurssitilojen esteettömyyden.

2.2 Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön tavoitteet yleisellä tasolla

Velvoite suunnitelmalliseen oppilaitoskohtaiseen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöhön koskee kaikkea lakiin perustuvaa opetusta ja koulutusta. Velvoite koskee myös vapaan sivistystyön oppilaitoksia.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö ja sen kehittäminen ovat oleellinen osa jokapäiväistä toimintaa. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman ja -työn tavoitteena on turvata oppilaitoksen monimuotoisuus, yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja ehkäistä syrjintää sekä esitellä ne prosessit ja tahot, joiden avulla mahdollisiin epäkohtiin voidaan puuttua.

Kansalaisopistojen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman tavoitteena on todentaa kauden 2025–2027 kehittämistavoitteet sekä tunnistetut toimenpiteet, joiden avulla kehitytään tavoiteltuun suuntaan ja turvataan vaikuttavuus tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyössä.

Suunnitelma koskee kaikkia, niin opiskelijoita kuin henkilökuntaa. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä opiskelijoiden ja henkilöstön kanssa tukemaan ja edistämään tavoitteita tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseksi opiskelu- ja työyhteisössä.

3. TASA-ARVOINEN JA YHDENVERTAINEN MUONION KANSALAIPOISTO

3.1 Opiskelu kansalaisopistossa

Kansalaisopiston opiskelijat muodostavat monimuotoisen ryhmän, joka kattaa kaikenikäiset lapsista ikäihmisiin. Vaikka suurin osa opiskelijoista on aikuisia, erityisesti keski-ikäisiä ja eläkeikäisiä, myös nuoremmille on tarjolla kursseja, kuten musiikkia, tanssia, kuvataidetta, sirkusta ja liikuntaa.

Opiskelijoiden koulutustaustat ja elämäntilanteet vaihtelevat, ja kursseille osallistuu niin korkeasti koulutettuja kuin perusasteen käyneitä henkilöitä. Opintotarjontaa hyödyntävät myös eläkkeellä olevat, työssäkäyvät, työttömät sekä kotiäidit ja -isät. Erityisesti kielten ja taitoaineiden kursseille osallistuu myös ulkomaalaistaustaisia vieraskielisiä henkilöitä, jotka haluavat oppia paikallista kulttuuria ja kieltä.

Kansalaisopistojen opiskelijat ovat pääasiassa lähialueen asukkaita, mutta erikoiskurssit ja verkko-opetuksen myötä kursseille osallistuu yhä enemmän myös muualta tulevia opiskelijoita. Esimerkiksi eräteatteri- ja vapaalaskukurssin osallistujat olivat suurilta osin ulkopaikkakuntalaisia.

Kurssilaisten opiskelumotivaatio on hyvä, koska opiskelijat valitsevat itse opintokurssinsa oman kiinnostuksen mukaan. Vapaan sivistystyön lähtökohtana on vapaaehtoisuus ja opiskelijan omaehtoinen opiskelu. Motivaatiota lisää se, että opiskelijoiden kurssitoiveet otetaan huomioon.

Arvioimme aktiivisesti, onko tarvetta järjestää esimerkiksi suomen kieleen liittyvää koulutusta. Pystymme mukautumaan nopeasti tilanteisiin ja järjestimme esimerkiksi viittomakielen opintoja, kun kunnassa ilmeni tarvetta tähän.

3.2 Ohjaus kansalaisopistossa

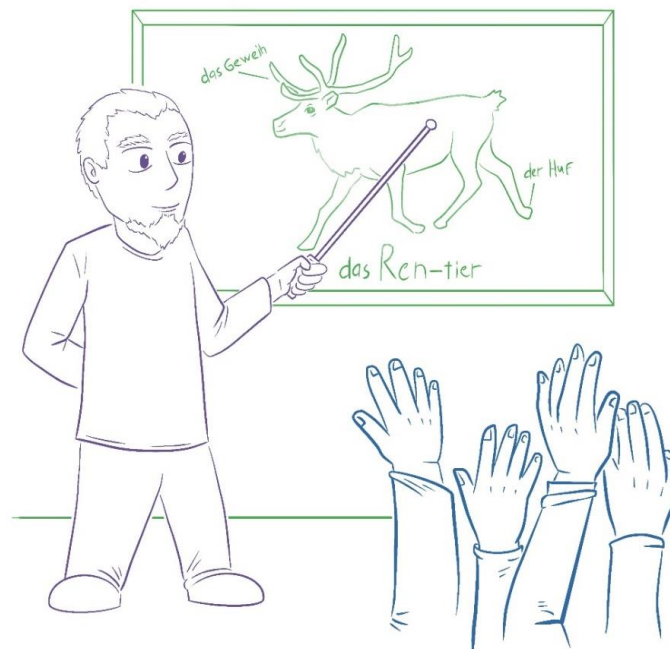
Yleisestä opintoneuvonnasta huolehtii opiston henkilökunta. Neuvonta voi liittyä opetuksen sisältöön, toteuttamiseen, osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen (esim. osallistumistodistukset), opiskelijoiden tavoitteisiin ja toimintakykyyn (esim. erityisryhmät). Neuvonnan tulee olla tasa-arvoista ja yhdenvertaista.

Kansalaisopistossa ohjaus voidaan jakaa karkeasti yksilö- ja ryhmäohjaukseen. Suurin osa ohjauksesta tapahtuu ryhmissä, mutta yksilöohjausta toteutetaan myös ryhmäopetuksen aikana.

Yksilöohjaus on henkilökohtaista ohjausta, jossa opiskelija saa opetushenkilöstöltä tukea omiin tarpeisiinsa ja tavoitteisiinsa liittyen. Opettajat jakavat tietoa tarvittaessa myös kurssivalintoihin ja yksilöllisten opintopolkujen valintaan sekä osaamisperusteisuuden huomioon ottamiseen.

Ryhmäohjauksella tuetaan opiskelijoiden yhteisöllisyyttä ja sosiaalista hyvinvointia, mikä mahdollistaa vertaistuen toteutumista. Ryhmäohjausta annetaan opiskelijoille kaikissa tärkeissä asioissa mm. kurssisisällöistä, aikatauluista ja arviointimahdollisuuksista.

Jokaisessa opistossa laaditaan Turvallisemman tilan periaatteet. Opettajilla on kurssin alussa velvollisuus kertoa em. periaatteista ja sitouttaa opiskelijat niihin. Lisäksi esim. kädentaitojen kurseilla perehdytään työkalujen ja välineiden tunnistamiseen sekä työturvallisuuteen liittyviin asioihin.

3.3 Opiskeluhyvinvointi

Opiskeluhyvinvointi on opiskelijan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin kokonaistila. Opettajalla on tärkeä tehtävä tukea jokaisen opiskelijan opiskeluhyvinvointia. Tämä tapahtuu asettamalla realistiset tavoitteet kurssin sisällöksi. Kansalaisopistoilla ei ole pääsääntöisesti käytössään opiskelijahuoltopalveluita.

Opiskelutaitojen kehittäminen

Hyvinvointia edistää ajanhallinnan ja opiskelutaitojen tukeminen monipuolisesti ja yhdenvertaisesti. Opiskelijaa ohjataan asettamaan realistiset tavoitteet itselleen. Opiskelutaitojen merkityksen huomioon ottaminen yhdenvertaisesti ohjaa opiskelijaa parempaan oppimiskokemukseen sekä ryhmässä että yksilönä. Ajankäytön hallinta ja priorisointi tukee opiskelijan hyvinvointia ja oppimiskokemusta.

Erityisryhmien huomioiminen

Tiedottamisen ja markkinoinnin suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan saavutettavuus, esimerkiksi kohderyhmien verkostoyhteistyönä. Kurssisuunnittelussa huomioidaan opettajan taidot ja osaaminen erityisryhmien opetuksessa. Tilojen sopivuus, esteettömyys ja asioinnin räätälöinti ovat tärkeitä tekijöitä. Joitakin kursseja tarjotaan hinnaltaan edullisemmin tai maksutta esim. opintoseteliavustuksella. Kurssien opiskelijamäärä suunnitellaan pienemmäksi tai suunnataan tietyille erityisryhmille.

Eri sukupuolille suunnatut ryhmät

Suunnittelussa huomioidaan eri sukupuolille rajattuja ryhmiä, ja kurssitarjontaa suunnataan rajatuille ryhmille, kuten poikien puutyö. Eri sukupuolille suunnatut kurssit huomioivat yhteisölliset tarpeet ja mahdollistavat turvallisen tilan tunteen. Sukupuolijaottelu voi olla tärkeää tai merkityksellistä esimerkiksi liikuntaryhmissä tai kursseilla, joissa tietty sukupuoli on aliedustettuna.

Ryhmät, jotka on suunnattu eri sukupuolille, voivat tarjota tärkeitä tilaisuuksia käsitellä sukupuoleen liittyviä erityiskysymyksiä ja tukea opiskelijoiden hyvinvointia ja oppimista. Esimerkiksi eri sukupuolille suunnatut ryhmät voivat käsitellä heille tärkeitä aiheita ja tarjota turvallisen tilan jakaa kokemuksia ja oppia toisiltaan.

Tärkeintä on luoda ympäristö, jossa kaikki opiskelijat tuntevat olevansa tervetulleita ja arvostettuja sukupuolesta riippumatta:

Opettajien koulutus: Koulutetaan ryhmien opettajia ymmärtämään ja tukemaan sukupuolten moninaisuutta ja erityistarpeita.

Yhteistyö: Tehdään yhteistyötä eri sukupuolia edustavien opiskelijajärjestöjen ja asiantuntijoiden kanssa ryhmien suunnittelussa ja toteutuksessa.

Seuranta ja palaute: Seurataan ryhmien toimintaa ja kerätään palautetta osallistujilta jatkuvan parantamisen varmistamiseksi.

3.4 Moninaisuus voimavarana

Opiston moninaisuus viittaa opiston tarjoamaan koulutukseen, opiskelijakuntaan, henkilöstöön ja oppimisympäristöön liittyvään monimuotoisuuteen. Suurin osa opetustarjonnasta on kaikille avoimia kursseja ja kaikilla opiskelijoilla on mahdollisuus osallistua ryhmiin, jotka he kokevat hyödyllisiksi. Tämän saavuttamiseksi voidaan ottaa huomioon seuraavat näkökulmat:

Esteettömyys ja saavutettavuus: Opiston moninaisuus liittyy myös siihen, kuinka hyvin se pystyy tarjoamaan koulutusta erityistarpeita omaaville opiskelijoille. Esteettömät tilat ja monipuolisemmat opetusmenetelmät lisäävät osallistumisen ja oppimisen mahdollisuuksia.

Henkilöstö: Opiston henkilökunnan moninaisuus (diversiteetti) ja eri alojen asiantuntijuus tuo mukanaan osaamista ja kokemuksen tuomia näkökulmia. Tällöin henkilökunta voi paremmin tukea opiskelijoiden erilaisia tarpeita.

Opetustavat: Erilaiset opetusmenetelmät mahdollistavat opintojen suorittamisen erilaisista lähtökohdista tuleville opiskelijoille ja tukevat erilaisten oppijoiden tarpeita.

Opiskelijat: Opiston opiskelijat tulevat eri kulttuuritaustoista, etnisistä ryhmistä, ikäryhmistä ja sosioekonomisista taustoista. Tämä moninaisuus rikastuttaa oppimisympäristöä ja edistää kulttuurista joustavuutta ja vuoropuhelua.

Oppiaineet: Opisto tarjoaa laajan valikoiman koulutuksia ja kursseja eri aloilta kuten kielissä, taiteessa, tieteessä, tekniikassa ja muissa oppiaineissa. Tämä tuo yhteen erilaisten kiinnostusten ja taitojen omaavia opiskelijoita.

Yhteisöllisyys: Opiston moninaisuus edistää yhteisöllisyyttä ja vertaisoppimista. Eri taustoista tulevien opiskelijoiden välinen vuorovaikutus ja yhteistyö rikastuttavat oppimiskokemusta.

Yhteenvedona opiston moninaisuus tarkoittaa sen kykyä palvella laajaa ja monipuolista opiskelijakuntaa sekä tarjota oppimisympäristö, joka tukee erilaisia tarpeita, kykyjä ja kulttuurista ymmärrystä. Moninaisuuden arvostaminen ja hyödyntäminen mahdollistaa dynaamisen ja innostavan oppimisympäristön, jossa kaikki opiskelijat voivat menestyä.

3.5 Miten moninaisuutta edistetään?

Moninaisuuden edistäminen opistossa on tärkeää, jotta kaikki opiskelijat voivat tuntea itsensä arvostetuiksi ja saada parhaan mahdollisen oppimiskokemuksen. Toimenpiteitä, joilla moninaisuutta voidaan edistää:

Monimuotoisen opiskelija-aineksen tukeminen: Opistossa luodaan opettajien ja muun henkilökunnan esimerkin avulla hyväksyvä, lämmin ja avoin ilmapiiri opiskelijan kulttuuritaustasta, iästä, identiteetistä, kielestä, uskonnosta, erityistarpeista jne. riippumatta.

Opetussuunnitelman monipuolistaminen: Opetussuunnitelmaan sisällytetään kursseja, jotka edustavat erilaisia kulttuureita, näkökulmia, asiantuntemuksia sekä moninaisuuden ja tasa-arvon teemoja. Opistossa järjestetään kursseja myös erityisryhmille.

Opetustavat ja -menetelmät: Opistossa hyödynnetään erilaisia oppimisympäristöjä ja -menetelmiä, jolloin kaikki opiskelijat voivat osallistua oppimiseen omalla tavallaan. Jotta opettajilla olisi valmiudet erityisryhmien opettamiseen, tarvitaan koulutusta ja resursseja sekä yhteistyötä ja suunnittelua muiden toimijoiden kanssa.

Koulutus ja tietoisuuden lisääminen: Koulutuksia järjestetään henkilöstölle ja opiskelijoille moninaisuuden merkityksestä ja sen edistämisestä. Myös keskustelua moninaisuudesta ja siihen liittyvistä haasteista oppilaitoksessa rohkaistaan.

Yhteisö- ja verkostoitumismahdollisuudet: Opistossa luodaan tilaisuuksia, joissa opiskelijat voivat jakaa kokemuksiaan, oppia toisiltaan ja luoda suhteita eri taustoista tulevien kanssa.

Palaute ja arviointi: Opiskelijoilta kerätään palautetta esteettömyyden ja saavutettavuuden toteutumisesta. Opistossa arvioidaan palautteiden pohjalta, miten moninaisuuden edistämisessä on onnistuttu ja mitä muutoksia on tarpeen ja mahdollista tehdä.

Viestintä: Opistossa kiinnitetään huomiota kunnioittavaan ja hyvän tavan mukaiseen viestintään, markkinointiin, kuvien käyttöön, oppimateriaalien valintaan jne.

Moninaisuuden edistäminen vaatii johdonmukaista ja pitkäjänteistä työtä, mutta se rikastuttaa oppimisympäristöjä ja vaikuttaa myönteisesti opiskelijoiden hyvinvointiin ja oppimiseen.

3.6 Esteettömyyden ja saavutettavuuden edistäminen

Esteettömyyden ja saavutettavuuden edistäminen oppilaitoksissa on tärkeä osa koulutuksen tasa-arvoisuutta ja yhdenvertaisuutta. Esteettömyyden käsitettä käytetään yleensä rakennetusta ympäristöstä puhuttaessa ja käsitettä saavutettavuus viestinnän ja palvelujen yhteydessä.

Aina, kun se on mahdollista, opisto pyrkii vaikuttamaan ympäristön suunnitteluun/käyttöön, jotta voidaan edistää kaikkien yhdenvertaisia mahdollisuuksia oppia, työskennellä ja osallistua. Opiston käyttämiä tiloja, toimintatapoja ja palveluita kehitetään esteettömämmiksi ja saavutettavammiksi. Esteettömyysratkaisujen toimivuutta seurataan ja arvioidaan jatkuvasti osana laatujärjestelmää.

Esteettömyys ja saavutettavuus: Kaikki omatoimiset opiskelijat voivat osallistua opetukseen ja koulutukseen. Oman avustajan käyttö on sallittua ja kurssimaksut eivät koske avustajaa. Opistossa kehitetään esteettömiä tiloja ja hankitaan oppimisvälineitä, jotka tukevat erilaisten opiskelijoiden tarpeita.

Fyysinen ja psyykinen esteettömyys: Aina, kun se on mahdollista, opisto pyrkii vaikuttamaan ympäristön suunnitteluun/käyttöön, jotta voidaan edistää kaikkien yhdenvertaisia mahdollisuuksia oppia, työskennellä ja osallistua. Opiston käyttämiä tiloja, toimintatapoja ja palveluita kehitetään esteettömämmiksi ja saavutettavammiksi (esim. ramppien lisääminen, hissit, leveät ovet, inva wc:t, pukeutumistilat, reittien merkit ja opasteet, tuoksuttomuus, luokat, varasto- ja säilytystilat, paikoitusalueet). Opistossa tunnistetaan, että fyysinen tai psyykinen haaste ei näy aina ulospäin (esim. sisäelinsairaudet, neuropsykiatriset haasteet, kehitysvammat), vaikka ne voivat estää opiskelijan osallistumisen opiston toimintaan. Opiskelijan pyynnöstä ulospäin näkymättömät rajoitteet pyritään huomioimaan ja purkamaan niitä, jotta osallistumisen kynnys madaltuu.

Viestinnän ja palveluiden saavutettavuus: Saavutettavuus viestinnässä, tiedonsaannissa ja palveluissa varmistaa sen, että käyttäjä voi valita eri tapoja kommunikoida sekä saada tietoa ja palveluja. Tietoa on saatavilla eri kanavien kautta sekä sähköisessä että painetussa muodossa. Opinto-ohjelma julkaistaan sekä painetussa että sähköisessä muodossa. Tiedottaminen tapahtuu monikanavaisesti ilmoitustauluilla, kotisivuilla ja some-markkinoinnin kautta. Kaikessa viestinnässä pyritään selkeään ja ymmärrettävään kieleen.

Digitalisaatio ja teknologia: Oppimisympäristön digitalisoituminen ja teknologian käyttö opetuksessa ovat osa nykyaikaista oppimista. Opetuksessa käytetään edullisia tai maksuttomia ohjelmia. Mahdollisuuksien mukaan käytetään myös erilaisia apuvälineitä ja ohjelmistoja (tekstinlukuohjelmat, puheentunnistus jne.), jotka tukevat opiskelijoita heidän opinnoissaan. Jotta kaikki opiskelijat voivat hyödyntää oppimateriaaleja tehokkaasti, käytetään saavutettavia tiedostomuotoja (esim. PDF).

Ilmoittautuminen kursseille onnistuu vaihtoehtoisesti verkossa, puhelimitse tai henkilökohtaisella käynnillä opiston toimistossa. Lisäksi opiston tai sen ylläpitäjän verkkosivuilla on nähtävillä saavutettavuusseloste. Palautekanava tarjoaa mahdollisuuden antaa palautetta ja kehitysehdotuksia.

Opiskelijapalvelut ja tuki: Ryhmätoiminnassa pyritään tarjoamaan yksilöllistä tukea opiskelijoille, joilla on erityistarpeita. Tämä voi sisältää esimerkiksi ohjausta ja neuvontaa, avustajayhteistyötä ja tulkkipalveluja.

Koulutus ja tietoisuuden lisääminen: Henkilökuntaa ja opiskelijoita koulutetaan esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyvissä asioissa.

Osallistuminen, yhteistyö ja yhteisöllisyys: Opiskelijat otetaan mukaan suunnitteluprosesseihin. Yhteistyö paikallisten järjestöjen ja asiantuntijoiden kanssa, jotka voivat auttaa esteettömyyteen liittyvissä kysymyksissä, on tärkeää. Opiston palveluista tiedotetaan ja niitä kehitetään yhteistyöverkostoissa sekä kunnan muiden toimijoiden ja järjestöjen kanssa. Kaikille avoimet tapahtumat ja tilaisuudet pyritään järjestämään niin, että ne edistävät kulttuurillisesti ja sosiaalisesti yhteisöllistä ilmapiiriä.

4. TOIMINTAMALLI KOHDATTAESSA SYRJINTÄÄ TAI EPÄASIAALLISTA KOHTELUA

4.1 Ristiriitatilanteiden kohtaaminen opistoissa

Ristiriitatilanteiden tunnistaminen on tärkeää, jotta niitä voidaan ennaltaehkäistä ja niiltä voidaan jopa välttyä. Merkit kiusaamisesta tai ryhmän epätasapainosta tulisi tunnistaa ajoissa, jotta tilanne ei pääse edes alkamaan. Opiston olisikin tärkeää tarjota koulutusta, jotta jokaisella opettajalla ja henkilökunnan jäsenellä olisi tiedossa toimintatavat ristiriitatilanteissa.

Erytystä huomiota tulee kiinnittää alaikäisten opiskelijoiden välisiin ristiriitatilanteisiin ja jopa mahdolliseen kiusaamiseen. Tätä varten on kehitetty toimintamalli, jolla vahvistetaan ryhmän yhteistyötaitoja ja jonka avulla puututaan tilanteisiin viipymättä sekä tehdään yhteistyötä opiskelijoiden huoltajien kanssa.

Avoimuus, neuvottelu ja sovittelu: Aktiivinen viestintä on avainasemassa ristiriitatilanteissa ja niiden ehkäisemisessä. Kunnioittavan ja tasa-arvoisen ilmapiirin ylläpitäminen on tärkeää kaikissa riitatilanteissa. Kaikkien osapuolien kuulemisen tulee toteutua yhdenvertaisesti turvallisemman tilan periaatteita noudattaen.

Opettajilla ja rehtorilla on velvollisuus toimia viipymättä havaitun riitatilanteen ratkaisemiseksi. Opistolla tulisi olla mahdollisuus käyttää ulkopuolista puolueetonta sovittelijaa tarvittaessa. Opiston sisäiset säännöt ja käytännöt ristiriitatilanteiden käsittelyssä tulisi tehdä läpinäkyviksi ja yhtenäisiksi.

Opiskelijoiden vastuuttaminen ja itseohjautuvuus Opiskelijoiden tulee toimia vastuullisesti ottaen huomioon tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteet. Opiskelijoita ohjeistetaan ottamaan vastuu omasta toiminnastaan mm. turvallisemman tilan periaatteiden avulla.

Kaikki ristiriitatilanteet dokumentoidaan kirjallisesti, jotta voidaan seurata toistuvia ongelmia ja kehittää toimintamalleja niiden ehkäisemiseksi. Toimintamalleja arvioidaan säännöllisesti ja tehdään tarvittavat muutokset niiden parantamiseksi.

4.2 Muonion kansalaisopiston toimintamalli ristiriitatilanteiden selvittämiseen

Kansalaisopistossa on käytössä oppilaitoskohtainen malli, joka pohjautuu ylläpitäjän toimintamalleihin. Opettajien kokouksessa käydään läpi toimintamallit ongelmatilanteissa ja kaikille opettajille lähetetään muistio kokouksista.

Ennaltaehkäisy:

- Työyhteisössä painotetaan asiallista ja ammatillista toimintaa sekä yhteisten pelisääntöjen kunnioittamista. Kaikkien työntekijöiden tulee toimia Turvallisemman tilan periaatteiden mukaisesti.
- Työyhteisössä kannustetaan avoimeen vuorovaikutukseen, jossa kaikki osapuolet kohdataan arvostaen.
- Lukukauden aloituskokouksessa opettajat perehdytetään ongelmatilanteiden toimintamalleihin, ja kaikille jaetaan kokouksesta muistio.

Prosessikuvaus ristiriitatilanteen selvittämisestä:

- a) **Ota asia esille viipymättä.** On tärkeää, että työntekijä tuo esiin kokemansa ristiriitatilanteen mahdollisimman pian ja keskustele siitä suoraan asianomaisen kanssa. Kerro selkeästi, millainen käyttäytyminen on tuntunut epäasialliselta, ja pyydä sen lopettamista. Jos suora keskustelu ei ole mahdollista tai ei tuota tulosta, ilmoita asiasta esihenkilöllesi. Jos koet ristiriitaa esihenkilön kanssa, ilmoita asiasta hänen esihenkilölleen.
- b) **Dokumentoi tapahtumat.** Kirjaa ylös kaikki ristiriitatilanteet: missä ja milloin ne tapahtuivat sekä millaisia ne olivat. Tallenna myös mahdollinen kirjallinen aineisto, kuten epäasialliset sähköpostit tai viestit. Näin saat kokonaiskuvan tilanteen toistuvuudesta, ja dokumentaatio tukee asian jatkokäsittelyä.
- c) **Esihenkilön vastuulla on nopea reagointi.** Ilmoituksen jälkeen asia otetaan käsittelyyn mahdollisimman pian, viimeistään kolmen arkipäivän sisällä. Ensin kuullaan kaikkia osapuolia, ja sen jälkeen järjestetään yhteinen sovittelukeskustelu. Jos ratkaisu ei löydy keskustelun avulla, esihenkilö selvittää tilanteen tarkemmin ja määrittelee tarvittavat jatkotoimet.
- d) **Työsuojeluvaltuutetun rooli.** Jos esihenkilön toimet eivät etene tai ristiriita jää ratkaisematta, voi kääntyä työsuojeluvaltuutetun puoleen. Hän auttaa tunnistamaan yhteistyöongelmien taustatekijöitä ja ohjaa asian tarvittaessa eteenpäin oikeille tahoille, kuten työterveyshuoltoon.

- e) **Seuranta.** Tilanteen selvittämisen jälkeen esihenkilön vastuulla on varmistaa, ettei ristiriita jatku. Hän sopii osapuolten kanssa vähintään yhden jatkokeskustelun sopivaan ajankohtaan. Tarvittaessa työsuojeluvaltuutettu seuraa myös, että ratkaisu tukee koko työyhteisön hyvinvointia.
- f) **Kurinpidoilliset toimenpiteet.** Työnantajalla on oikeus puuttua epäasialliseen toimintaan kurinpitotoimin, kuten antamalla huomautus tai varoitus. Työnantajaa edustaa näissä tilanteissa esihenkilö. Vakavissa tapauksissa huomautus tai varoitus voidaan antaa välittömästi, ja jos toiminta täyttää rikoksen tunnusmerkit, tehdään rikosilmoitus. Äärimmäisessä tilanteessa työntekijä voidaan myös irtisanoa.

Esihenkilöille ja työntekijöille tarjotaan koulutusta toimintamallin sisällöstä ja käytöstä, jotta kaikki tietävät, miten toimia ristiriitatilanteissa. Mallin toimivuutta seurataan ja arvioidaan säännöllisesti, mikä auttaa tunnistamaan kehityskohteet ja pitämään sen ajan tasalla. Toimintamalli myös selventää tukimahdollisuudet ja eri tahojen roolit ristiriitojen käsittelyssä.

4.2.1 Opettajan ja opiskelijan välillä tapahtuvien ristiriitojen ehkäisy ja selvittämisen toimintamalli

Ennaltaehkäisy

- Opettaja ja opiskelija ovat tutustuneet Turvallisemman tilan periaatteisiin ja sitoutuneet periaatteiden mukaiseen toimintaan. Tämä auttaa luomaan yhteisen ymmärryksen siitä, mitä hyväksytään ja mitä ei.
- Ristiriitatilanteisiin puututaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, ennen kuin ne ehtivät kasvaa tai kärjistyä.
- Opettaja ja opiskelijat voivat yhdessä laatia ryhmän omia pelisääntöjä ja toimintatapoja, jotka tukevat opiston yhteisiä ohjeita ja arvoja.
- Tavoitteena on ylläpitää avointa, turvallista ja kunnioittavaa ilmapiiriä, jossa mahdollisilta konflikteilta voidaan välttyä ja erimielisyydet pystytään käsittelemään rakentavasti.

Prosessikuvaus opettajan ja opiskelijan välisen ristiriitatilanteen selvittämisestä:

- a) **Avoin keskustelu:** Ensisijaisesti opettajan ja opiskelijan toivotaan käyvän keskenään rakentavan keskustelun, jossa molemmat osapuolet voivat tuoda esiin näkemyksensä ja kokemuksensa. Tavoitteena on löytää yhteinen ymmärrys ja ratkaisu tilanteeseen.
- b) **Ilmoitus esihenkilölle/rehtorille:** Mikäli keskustelu ei johda sovintoon tai tilanteen käsittely vaatii tukea, opettaja ja/tai opiskelija ilmoittavat asiasta opettajan lähimmälle esihenkilölle tai rehtorille. Tilanteen etenemistä ja mahdollisia jatkotoimia seurataan opiston johdon toimesta.
- c) **Selvitys:** Jos ristiriita ei ratkea osapuolten kesken, mukaan otetaan opettajan esihenkilö ja/tai rehtori. Selvitys sisältää keskustelut molempien osapuolten kanssa sekä tarvittaessa virallisen selvityksen tilanteesta. Selvityksessä kirjataan ylös tapahtumat, ajankohdat ja keskeiset sisällöt.
Tarvittaessa voidaan käyttää ulkopuolista sovittelijaa (esimerkiksi toista opiston työntekijää tai opiskelijaa), jos se tukee ratkaisun löytymistä.
- d) **Seuranta ja arviointi:** Tilanteen käsittelyyn osallistunut esihenkilö sopii osapuolten kanssa jatkokeskustelun sopivaan ajankohtaan. Seurannan tarkoituksena on varmistaa, että sovittu ratkaisu on parantanut ilmapiiriä ja edistänyt turvallista oppimisympäristöä.
- e) **Kurinpidoilliset toimenpiteet:**
 - Jos opiskelija käyttäytyy häiritsevästi tai rikkoo opiston sääntöjä, opettajalla on oikeus poistaa opiskelija oppitunnilta tai opiston tiloista.
 - Mikäli opettaja toimii epäasiallisesti, hänen tehtäviään voidaan järjestellä uudelleen, esimerkiksi siirtämällä hänet toisiin tehtäviin.
 - Rehtorilla on oikeus antaa suullinen huomautus tai kirjallinen varoitus osapuolille tilanteen vakavuuden mukaan.
 - Vakavissa tai ratkaisemattomissa tapauksissa asia voi johtaa työsuhteen päättymiseen tai opiskelijan erottamiseen.

Koulutus ja tuki

Opettajille tarjotaan koulutusta konfliktien hallinnasta ja opiskelijoille tukea sosiaalisten taitojen kehittämisessä.

Seuranta ja arviointi

Toimintamallin toimivuutta seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Tämä auttaa tunnistamaan mahdolliset kehityskohteet ja varmistamaan, että toimintamalli pysyy ajan tasalla.

Tukimahdollisuudet

Toimintamalli kuvaa myös käytettävissä olevat tukimahdollisuudet ja eri tahojen roolit ristiriitatilanteiden selvittämisessä.

4.2.2 Opiskelijoiden välillä tapahtuvien ristiriitojen ehkäisyn ja selvittämisen toimintamalli

Ennaltaehkäisy

- Kurssin alussa opettaja tutustuttaa opiskelijat Turvallisemman tilan periaatteisiin ja kannustaa heitä sitoutumaan niiden noudattamiseen. Tämä luo yhteisen ymmärryksen toisia kunnioittavasta toiminnasta.
- Opettaja ja opiskelijat voivat yhdessä laatia ryhmän omat pelisäännöt ja toimintatavat, jotka tukevat Muunion kansalaisopiston yhteisiä ohjeita ja arvoja.
- Tavoitteena on ylläpitää avointa, turvallista ja arvostavaa ilmapiiriä, jossa mahdolliset erimielisyydet voidaan käsitellä rakentavasti ja ristiriidat ennaltaehkäistä.

Prosessikuvaus opiskelijoiden välisen ristiriitatilanteen selvittämisestä:

- a) **Avoin keskustelu:** Jos opiskelijoiden välillä ilmenee erimielisyyksiä, opettaja rohkaisee heitä keskustelemaan tilanteesta keskenään rakentavasti. Tarvittaessa opettaja voi ohjata keskustelua tai järjestää yhteisen keskustelutuokion, jossa jokainen osapuoli saa tuoda näkemyksensä esille.
- b) **Selvitys:** Mikäli keskustelu ei johda ratkaisuun, opettaja tai muu henkilökunnan jäsen käynnistää tarkemman selvityksen. Selvitys sisältää keskustelut asianosaisten kanssa ja tarvittaessa virallisen kirjallisen selvityksen, johon kirjataan tapahtumat, ajankohdat ja keskeiset sisällöt.
Jos tilanne vaatii, voidaan mukaan kutsua ulkopuolinen sovittelija, esimerkiksi toinen opiston työntekijä tai opiskelija, joka voi toimia puolueettomana tukihenkilönä.

- c) **Seuranta ja arviointi:** Tilanteen ratkaisun jälkeen opettaja seuraa oppimisympäristön ilmapiiriä ja osapuolten välistä vuorovaikutusta. Lisäksi sovitaan jatkokeskustelu sopivaan ajankohtaan. Tavoitteena on varmistaa, että ratkaisu on toiminut ja ilmapiiri on parantunut.
- d) **Tukimahdollisuudet:** Opiskelijoille tarjotaan tarvittaessa tukea, ohjausta ja neuvontaa, jotta he voivat käsitellä tilannetta ja vahvistaa omia vuorovaikutus- ja sovittelutaitojaan.
- e) **Kurinpidoolliset toimenpiteet:** Jos opiskelija jatkaa häiritsevää tai sääntöjen vastaista käytöstä varoituksista huolimatta, rehtorilla on oikeus erottaa opiskelija joko määräajaksi tai pysyvästi tilanteen vakavuuden mukaan.

Koulutus ja perehdytys

Muonion kansalaisopiston henkilöstölle järjestetään koulutusta ja perehdytystä toimintamallin käyttöön. Näin varmistetaan, että kaikilla on selkeä käsitys siitä, miten toimia ristiriitatilanteissa ja miten tukea opiskelijoita parhaalla mahdollisella tavalla.

Seuranta ja arviointi

Toimintamallin toimivuutta seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Arvioinnin perusteella toimintatapaa voidaan kehittää edelleen vastaamaan opiston tarpeita ja muuttuvia tilanteita.

Tukimahdollisuudet

Toimintamalli määrittelee myös eri tahojen vastuut ja roolit ristiriitatilanteiden käsittelyssä sekä opiskelijoiden käytettävissä olevat tukipalvelut. Näin varmistetaan, että opiskelijoilla on aina mahdollisuus saada apua ja tukea tilanteen ratkaisemiseksi.

5. TASA-ARVOINEN JA YHDENVERTAINEN KANSALAI SOPISTO

5.1 Opistojen yhteiset tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön toimenpiteet kaudelle 2025–2027

Kaikkien opistojen yhteiset tavoitteet, joita mietitään vuosittain Lapin opistopiirin vetämänä.

- **Tavoite1:** Turvallisemman tilan periaatteet
 - + Toimenpide: Laatia turvallisemman tilanperiaatteet opistoittain
 - + Seuranta: kauden alussa, opistotreffiin yhteydessä syksyllä 2026.
 - Seuraavan kauden tavoite sovitaan opistotreffiin yhteydessä.

5.2 Muonion kansalaisopiston tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön tavoitteet kaudelle 2025–2027

- **Tavoite1:** Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelman jalkauttaminen
 - + Toimenpide: Käydään tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma läpi yhdessä opettajien kanssa erillisessä palaverissa. Laitetaan materiaalit opettajille sähköpostilla aina kauden alussa.
 - + Seuranta: opettajan kokoukset

- **Tavoite 2:** Tuntiopettajan käsikirjan laadinta
 - + Toimenpide: Laaditaan tuntiopettajan käsikirja, jonka liitteeksi tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma ja turvallisen tilan periaatteet liitetään.
 - + Seuranta: opettajan kokoukset

- **Tavoite 3:** Opistokohtaiset turvallisen tilan periaatteet
 - + Toimenpide: Laaditaan Muonion kansalaisopistolle turvallisen tilan periaatteet, asiakasraadissa pidetty työpaja, Muonion kunnalla prosessissa luoda koko kunnalle yhteiset Turvallisemman tilan periaatteet, joita sovelletaan kansalaisopistolle.
 - + Seuranta: kysely opiskelijoille vuosittain turvallisen tilan periaatteiden toteutumisesta, periaatteiden päivitys kausittain (seuraava 2028-2031).

6. TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSTYÖN JATKUVUUS

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa on päivitettävä vuosittain tai vähintään kolmen vuoden välein.

- Suunnitelman päivittämisestä vastaa kulttuurivastaava ja sivistysjohtaja (kansalaisopiston rehtori).
- Päivittämisestä vastaavat kutsuvat määräajoin koolle ryhmän, joka käy läpi toimenpiteiden toteutumista ja asettaa tulevan suunnitelmakauden tavoitteet ja toimenpiteet.
- Henkilökunnan ja opiskelijoiden osallistaminen
- Suunnitelman toteutusta seurataan vuosittain käymällä läpi opiskelijapalautteita, käsittelemällä hallinnon kanssa ristiriitatilanteiden ilmoitukset ja varmistamalla, että niihin on puututtu.

7. MUONION KANSALAIPOISTON OHJEISTUKSET

Muonion kansalaisopiston ohjeistukset (sähköpostilla kauden alussa)

- Turvallisemman tilan periaatteet
- Tuntiopettajan käsikirja
- Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma

Yleiset julkiset lähteet:

Mikkola A. 2023. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Raportit ja selvitykset 2+023:7a, Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Tasa-arvo_ja_yhdenvertaisuussuunnittelu_vapaan_sivistystyon_oppilaitoksissa.pdf

Piirainen H. ja Wiirilinna V. 2024. Johdanto-osio tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmatyölle kansalaisopistoissa. Kansalaisopistojen liitto Kol ry. <https://peda.net/kol/foorumi/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuus>

Puranen T. (toim.). 2023. Kohti kaikkien kansalaisopistoa. Kansalaisopistojen saavutettavuusopas. Kansalaisopistojen liitto Kol ry. <https://kansalaisopistojenliitto.fi/wp-content/uploads/2023/11/Kansalaisopistojen-saavutettavuusopas-2023.pdf>

Suomen perustuslaki 11.6.1999/ 731

6 §

Yhdenvertaisuus

Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.

Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehtoista määrättäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään.

Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325

6 §

Koulutuksen järjestäjän velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta

Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on arvioitava, miten sen toiminta vaikuttaa eri väestöryhmiin ja miten yhdenvertaisuus muutoin toteutuu sen toiminnassa, ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia. ([20.12.2022/1192](#))

Koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on varattava oppilaille ja heidän huoltajilleen sekä opiskelijoille tai heidän edustajilleen mahdollisuus tulla kuulluiksi edistämistoimenpiteistä.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609

5 § ([19.1.2023/101](#))

Tasa-arvon toteuttaminen koulutuksessa, opetuksessa ja varhaiskasvatuksessa

Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista.

5 a § ([30.12.2014/1329](#))

Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi oppilaitoksissa

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että vuosittain laaditaan oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa. Suunnitelma voidaan sisällyttää osaksi opetussuunnitelmaa tai muuta oppilaitoksen suunnitelmaa.

Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää:

- 1) selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta;
- 2) tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi;
- 3) arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista.

Eriyistä huomiota tulee kiinnittää oppilas- tai opiskelijavalintoihin, opetuksen järjestämiseen, oppimiseroihin ja opintosuoritusten arviointiin sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

Vuosittaisen tarkastelun sijasta suunnitelma voidaan laatia enintään kolmeksi vuodeksi kerralla.

Laki vapaasta sivistystyöstä 632/1998

1 §

Vapaan sivistystyön tarkoitus

Vapaan sivistystyön tarkoituksena on elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta tukea yksilöiden persoonallisuuden monipuolista kehittymistä ja kykyä toimia yhteisöissä sekä edistää kansanvaltaisuuden, tasa-arvon ja moniarvoisuuden toteutumista suomalaisessa yhteiskunnassa.

24 §

Opiskelijoilta perittävät maksut

Opiskelijoilta voidaan periä opetuksesta kohtuullisia maksuja.

Jos opiskelijamaksua ei ole suoritettu eräpäivänä, saadaan vuotuista viivästyskorkoa periä eräpäivästä siten kuin korkolaissa (633/1982) säädetään.

Maksu saadaan periä ilman tuomiota tai päätöstä siten kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottoihin annetussa laissa (367/1961) säädetään.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980632#Pidm46111192157504>

Maksua ei kuitenkaan peritä kansanopiston, opintokeskuksen, kansalaisopiston eikä kesäyliopiston järjestämästä koulutuksesta, jonka maahanmuuttaja suorittaa aikana, jona hänellä on kotoutumisen edistämisestä annetun lain 16 §:ssä tarkoitettu voimassa oleva kotoutumissuunnitelma tai 17 §:ssä tarkoitettu voimassa oleva monialainen kotoutumissuunnitelma, tai yhden vuoden aikana viimeisen kotoutumissuunnitelman tai monialaisen kotoutumissuunnitelman voimassaolon päättymisen jälkeen. Lisäksi edellytetään, että koulutuksessa noudatetaan mainitun lain 26 §:n 4 momentissa tarkoitettuja aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteita tai 26 §:n 5 momentin 1 kohdassa tarkoitettua Opetushallituksen laatimaa vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmasuosituksia. Maksua ei myöskään peritä tämän lain 7 a luvussa tarkoitettussa koulutuksessa eikä oppivelvollisuuslain 5 §:n 2 momentissa tarkoitettussa koulutuksessa.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20231212>

Ennakkoluulolla tarkoitetaan käsitystä, joka on luotu ennen ihmiseen, asiaan tai ilmiöön tutustumista. Ennakkoluulot voivat pohjautua esimerkiksi tietämättömyyteen tai stereotyyppioihin. Ennakkoluulot voivat olla myös tiedostamattomia. Usein ennakkoluulot kohdistuvat kokonaiseen ihmisryhmään kuten vähemmistöön tai uskonnolliseen ryhmään. (<https://yhdenvertaisuus.fi/sanasto>)

Etninen ryhmä on ihmisryhmä, jonka jäseniä yhdistää esimerkiksi kulttuuriperintö, uskonto, kieli, alkuperä tai ulkonäkö. (<https://yhdenvertaisuus.fi/sanasto>)

Häirintä on yhdenvertaisuuslaissa kiellettyä syrjintää. Laissa häirintä määritellään käyttäytymisenä, jolla loukataan henkilön tai ihmisryhmän ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti. Häirinnässä henkilö luo käyttäytymisellään kiellettyyn syrjintäperusteeseen, kuten esimerkiksi seksuaaliseen suuntautumiseen, alkuperään tai vammaisuuteen, liittyvän toista henkilöä tai ihmisryhmää halventavan, nöyryyttävän, uhkaavan, vihamielisen tai hyökkäävän ilmapiirin. Häirintä voi kohdistua yksilön lisäksi myös ihmisryhmään. Tämä tarkoittaa, että häirintää voidaan arvioida myös ilman yksittäistä henkilöä eli häirinnän uhria, johon häirintä olisi kohdistunut. (<https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/hairinta>)

Positiivisessa erityiskohtelussa on kyse tosiasiallisen yhdenvertaisuuden turvaamiseksi tarpeellisista erityistoimenpiteistä, joilla parannetaan tiettyyn ryhmään kuuluvien henkilöiden asemaa ja olosuhteita. Kaikkien ihmisten samanlainen kohtelu ei aina riitä tosiasiallisen yhdenvertaisuuden saavuttamiseen. (<https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/positiivinen-erityiskohtelu>)

Rasismi voi näyttäytyä esimerkiksi yksilöiden ja ryhmien välisenä tahallisenä ja tietoisena tekona, tai tahattomana ennakkoluuloihin ja pelkoihin perustuvana rodullistavana käytöksenä. Rasismi voi näyttäytyä myös rakenteissa, kuten työelämässä, koulutuksessa ja palveluissa olevina syrjivinä toimintatapoina ja prosesseina, joissa organisaatiot, yritykset, laitokset ja virastot syrjivät joko välittömästi tai välillisesti tiettyjä ihmisryhmiä.

Rasismi on systeemi, jossa politiikka, institutionaaliset käytännöt, kulttuuri ja muut normit ylläpitävät rodullistettuja yhteiskunnallisia valta-asetelmia. Se on osa sosiaalisia, taloudellisia ja poliittisia järjestelmiä, joissa kaikki ovat osana. (<https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/rasismi>)

Sukupuoli Suomessa on tällä hetkellä kaksi juridista sukupuolta, nainen ja mies. Juridinen sukupuoli ilmenee henkilötunnuksesta, ja se vahvistetaan syntymässä tai sukupuolenkorjausprosessin yhteydessä. Sukupuolella voidaan viitata myös esimerkiksi sukupuolen ruumiillisiin ulottuvuuksiin kuten anatomiaan, kromosomeihin tai hormoneihin ("biologinen sukupuoli"), naiseuden ja mieheyden sosiaalisiin merkityksiin ja sukupuolinnormeihin ("sosiaalinen sukupuoli") tai yksilön sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun. Sukupuoli on siten moninainen ja monitasoinen käsite. (<https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto>)

Tasa-arvolaisissa **sukupuoli-identiteetillä** tarkoitetaan henkilön kokemusta omasta sukupuolestaan ja **sukupuolen ilmaisulla** sukupuolen tuomista esiin pukeutumisella, käytöksellä tai muulla vastaavalla tavalla. (<https://tasa-arvo.fi/sukupuoli-identiteetti>)

Sukupuolivähemmistöillä tarkoitetaan usein transihmisiä (transsukupuoliset, transvestiitit ja muunsukupuoliset tai transgenderit) ja intersukupuolisia. Heille sukupuolen moninaisuus voi olla biologista tai se voi liittyä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun. (<https://oikeusministerio.fi/sateenkaarisanasto>)

Uskonto ja vakaumus: Uskonnolla tarkoitetaan perinteisiä maailmanuskontoja, kuten esimerkiksi kristinuskoa, islamia, juutalaisuutta ja hindulaisuutta sekä myös uusia uskonnollisia liikkeitä. Vakaumus

tarkoittaa ei-uskonnollista maailman- tai elämäkatsomusta. Näitä ovat esimerkiksi ateismi ja pasifismi. Uskontoon ja vakaumukseen perustuvaa syrjintää voi olla esimerkiksi se, että vastoin tahtoaan koulussa joutuu osallistumaan uskonnon harjoittamiseen tai että henkilöä kielletään käyttämästä tiettyä vaatetusta tai symbolia töissä tai koulussa. (<https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/syrjintaperusteet>)

Vammaisuus: Virallinen kansainvälinen määritelmä vammaisuudesta on tehty YK:n vammaissopimuksessa: "Vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa." (<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammaisuus>)

Tasa-arvolla tarkoitetaan sekä eri sukupuolten tasapuolisia oikeuksia ja mahdollisuuksia että lopputulosten tasa-arvoa, kuten päätösten tekemistä kaikkien sukupuolten kannalta mahdollisimman oikeudenmukaisella tavalla. Usein puhutaan sekä muodollisesta tasa-arvosta, eli syrjimättömyydestä ja yhdenvertaisista oikeuksista ja kohtelusta, että tosiasiallisesta tasa-arvosta esimerkiksi poliittisten päätösten lopputulosten suhteen. Tasa-arvokäsite kattaa myös sukupuolen moninaisuuden eli hyväksyy ajatuksen, että sukupuolia on enemmän kuin kaksi. (<https://tane.fi/tasa-arvo>)

Tasa-arvosuunnitelma: Tasa-arvolaki velvoittaa oppilaitoksia laatimaan vuosittain yhteistyössä henkilöstön ja opiskelijoiden edustajien kanssa oppilaitoksen toiminnan kehittämiseen tähtäävän tasa-arvosuunnitelman. Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta, tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi sekä arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista. Oppilaitoskohtaisten suunnitelmien laatimisesta vastaa koulutuksen järjestäjä. Oppilaitoksen yhdenvertaisuussuunnitelman laatimisesta säädetään yhdenvertaisuuslaissa. (<https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosuunnitelma>)

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä.

Oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa henkilöön liittyvät tekijät, kuten syntyperä tai ihonväri, eivät saisi vaikuttaa ihmisten mahdollisuuksiin päästä koulutukseen, saada työtä ja erilaisia palveluja - perusoikeudet kuuluvat kaikille.

Suomen perustuslaissa yhdenvertaisuuden periaate viittaa sekä syrjinnän kieltoon että ihmisten yhdenvertaisuuteen lain edessä. Yhdenvertaisuuslaki, rikoslaki, tasa-arvolaki ja työlainsäädäntö tarkentavat syrjinnän kieltoa eri elämänaluilla. (<https://yhdenvertaisuus.fi/mita-on-yhdenvertaisuus>)

Yhdenvertaisuussuunnitelma: Yhdenvertaisuuslain velvoite edistää yhdenvertaisuutta koskee tasa-arvolain tavoin viranomaisia, koulutuksen järjestäjiä ja oppilaitoksia sekä työnantajia. Heillä on velvollisuus laatia suunnitelma yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Tavoitteena on edistää yhdenvertaisuutta etnisen alkuperän, iän, kansallisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen ja muun henkilöön liittyvän syyn suhteen. Yhdenvertaisuussuunnitelman voi tehdä omana erillisenä suunnitelmanaan tai sen voi yhdistää esimerkiksi tasa-arvosuunnitelmaan. Lainsäädännössä yhdenvertaisuussuunnitelmalle ja tasa-arvosuunnitelmalle on kuitenkin eri vaatimuksia, jotka tulee huomioida suunnitelmia laatiessa. (<https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosuunnitelma>)